

Szlama Gabriella Zsófia

Egy divatikon a XX. században

Simonovics Ildikó *Rotschild Klára*
– *A vörös divatdiktátor* című könyvéről

A magyar divat- és viseletkutatás az elmúlt évtizedekben egyre terebélyesedő szakirodalomlistát tudhat magáénak. Ennek legújabb elemeként jelent meg a Rotschild Klára, a XX. század divatikon életéről és munkásságáról szóló könyv. Simonovics Ildikó művészettörténész, szakmuzeológus *Rotschild Klára – A vörös divatdiktátor* című munkája szélesíti és kiegészíti az államszocialista kor öltözködéséről alkotott tudásunkat.

De ki is volt Kelet-Európa Coco Chanelje? Rotschild Klára (1903–1976) a XX. századi sikk megteremtőjének és uralkodójának számított, nemcsak Magyarországon, hanem az egész keleti blokkban is. Rotschild szó szerint beleszületett a divatba (a fáma szerint a szabásasztalon jött világra), szülei is nők öltöztetésével keresték a kenyerüket: édesapja Rotschild Ábrahám és édesanyja, Spirer Regina is szabóként dolgozott Budapest belvárosában. Színre lépése 1934-re datálható, amikor is a Deák Ferenc téren berendezte önálló szalonját – apja komoly versenytársaként. Munkáit a kor elegáns női, hölgyei egyaránt imádták; ő öltöztette többek között Münnich Ferencnét, Psota Irént, Házy Erzsébetet, Honthy Annát, Váradai Hédit, Domján Editet, Darvas Lilit, Fischer Annie-t, Medveczky Ilonát, Kovács Margitot, Kádár Jánosnét, de még Josip Broz Tito feleségét, Jovankát is. Karrierje csúcspontját Horthy Miklós menyecskéje, Eldelsheim Gyulai Ilona esküvői ruhájának elkészítése jelentette.

Rotschild állandó kapcsolatot tartott fenn a „párizsi nagykokkal”, rendszeresen járt a különböző divatházak bemutatóira, ahonnan ötletet merített. Évente többször is elutazott a francia fővárosba megtekinteni a Chanel, a Dior, a Givenchy és a Balmain divatházak legújabb kollekcióját. Ám itthon a hagyományos, visszafogott stílust részesítette előnyben, munkáit az *haute couture*, vagyis a magas színvonalú szabászat szellemében alkotta. Ő maga is leginkább klasszikus Chanel szabású kosztümökben járt.

A könyvben kronologikus sorrendben haladva ismerhetjük meg Rotschild Klára életútját. Először felmenőiről, szüleiről, testvéreiről és gyermekkoráról olvashatunk, valamint az előbb említett szóbeszédről, amely a születésével kapcsolatban terjedt el. Simonovics Ildikó külön fejezetben részletezi a Rotschild Klára életét végigkövető lelki problémát és annak gyökereit, valamint kitér az öngyilkossági kísérletre is, amely az egyik legfontosabb momentuma a könyvnek – már csak azért is, mert szerepet játszott szalonja megalapításában.¹ A nyolcadik fejezettől kezdve már a divat nagyasszonyának szárnybontogatásáról és üstökösként való tündökléséről olvashatunk, beleértve szalonjának alapítását és egyeduralmává válását. A divattervező (később művészeti vezető) és üzlete számos megpróbáltatást élt át – köztük a második világháború eseményeit (habár ő és családjának nagy része túlélte a holokausztot, férjét ennek következtében veszítette el), a vasfüggöny leereszkedését –, de kiállta az idők (és a vásárlók) próbáját. Simonovics Ildikó munkájában igyekezett minden apró részletre kitérni, beleértve a direktiszek, a modellek és a műhely életét is – ezekről az utolsó fejezetek szólnak. Külön bekezdést kaptak Klára kutyái is, Cigi (Cigány) és Voggi (Vogue), akik mindenhová követték a tervezőnőt. A könyv egyik passzusa részletesen foglalkozik Rotschild Klára halálának körülményeivel, valamint az azt övező szóbeszédekkel is. A korszakban megoszlottak a vélemények az esettel kapcsolatban; néhányan gyilkosságot, mások pedig önkezűséget sejtettek a háttérben. A szerző a korábbi öngyilkossági kísérletre, valamint a tervezőnő

¹ Rotschild Klárát fiatal lány korában megverte Somogyi Pál Károly egy váltóügylet miatt. A tervezőnő ezt követően megpróbált önkéntesen véget vetni az életének. Az esetet követő perben végül több ezer pengő kártérítést kapott, amiből sikeresen finanszírozhatta saját szalonjának indulását.

hiúságára hivatkozva ez utóbbit tartja logikusnak. Rotschild Klára élete utolsó éveiben egy olyan tartós fogászati implantátumot csináltatott, amelynek elkészítési módja mai szemmel különösen barbár munkának tűnik.²

Rotschild Klára élettörténete mellett sok ismeretet sajtóíthatunk el a korabeli divatról és öltözködésről is. Karrierje kezdetén, a harmincas években sokat méltatták ruhái „párizsi jellegét”, mert azok a francia divat kópiái voltak. Anyagban, szabásvonalban is elhozta a nyugati sikket a pesti hölgyközönség számára. A második világháború azonban az öltözködéstörténetben is mérföldkövet jelentett: a nyersanyaghiány és a jegyrendszer alapjaiban befolyásolta a divat menetét, az ekkor bombaként berobbanó új tervező, Christian Dior és az általa megálmodott *New Look*³ stílus pedig új divattörténeti korszakot nyitott meg. A vészidőszakot túlélő Rotschild szalont a negyvenes évek végén államosították. Ám az államszocialista éra divatjában is igény volt a luxusruhagyártásra is. Rotschild Klára, „az új rezsim kiválasztottja, ugyanakkor »hűséges szolgálója«” (133. o.) lett, mert sikeresen szerezte vissza korábbi privilegizált helyzetét, és a konfekciógyártás korában „vörös divatdiktátorrá” küzdötte fel magát. Ebből is láthatjuk, hogy a nyugati trendek és a fényűzés érzete a politikától függetlenül fontos szerepet játszott a magyar nők életében, amely az öltözködésükön keresztül is megjelent.

Simonovics Ildikó alapos kutatómunkával dolgozta fel Rotschild Klára életét. A primér források több levéltárból (Budapest Főváros Levéltára, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára), múzeumi gyűjteményből és archívumból (Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeum Fényképgyűjteménye, Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeum Textilgyűjteménye, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára, Magyar Nemzeti Múzeum Textilgyűjteménye és Magyar Távírási Iroda Fotóarchívuma) származnak. Ezeket a szerző sajtócikkkel – főként olyan véleményekkel, amelyek hol éltették Rotschild munkásságát, hol a pazarló életmód kiszolgáltatását rótták fel neki –, és személyes interjúkkal egészítette ki. Ezek a beszélgetések azért fontosak, mert az interjúalanyok felkutatása jelentős oknyomozást és utánajárást igényelt a szerzőtől.

A könyvben kirajzolódik egy (ön)marketing folyamat is: „Rotschild Klára sikerének ő maga volt a kovácsa, a remek szakmai teljesítmény, a kiváló kapcsolati háló és sajtókommunikáció mellett az azt tápláló »ön-branding« része volt a legendagyártás” (81. o.). Konkrét példaként lehet említeni azt a történetet, amelyet maga Rotschild Klára terjesztett el. Állítása szerint ő tervezte Faruk egyiptomi király feleségének a menyasszonyi ruháját – ami nyilvánvalóan nem volt igaz. Ennek ellenére a közbeszédben ez maradt fenn, s úgy tűnt, senkit sem érdekelt különösképpen az igazság. Rotschild Klárának nem volt különösebb tehetsége a rajzoláshoz, egy idegen nyelven sem beszélt, mégis jövedelmező és elismert szalont működtetett csaknem fél évszázadon át. Briliáns emlékező-tehetsége volt, kollekcióit rendszerint fejben álmodta meg, majd a ruhákat egy szabóbábun vagy egy manökenen állította össze. Nagy talentummal választotta maga köré a dolgozóit is – gyakran az utcáról vagy más munkakörből csábítva át azokat, akik aztán rajzoltak, varrtak vagy éppenséggel fordítottak neki.

A kötet logikus felépítésű, szövegezése könnyen érthető, olvasmányos, de néhol már zavaróan sok idézetet tartalmaz. Néhány esetben (ilyen például a tervezőnő halálesete vagy a szülei válásának indokai) a szerző forráshiány okán arra kényszerül, hogy a saját következtetéseire hagyatkozzon. A könyv végén található gazdag képmellékletben nemcsak Rotschild Kláráról, hanem az általa tervezett ruhákról és a korabeli manökenekről is látható fénykép. Simonovics Ildikó már a disszertációja megszületése óta foglalkozik az államszocialista divattal, fokozata megszerzése óta számos műve született e témában. Munkáival, publikációival folyamatosan bővíti a múlt század divattörténetének kánonját. Mostani könyvéből egy divatikon élettörténetének nyomon követésével sokrétű képet kaphatunk a XX. századról – nemcsak a divatról, hanem a korabeli magyar társadalom működéséről is. Betekintést nyerhetünk az öltözködés átalakulásába, a budapesti elit gondolkodásmódjába, valamint a politikai döntésekbe, változásokba is. A kötetet így nemcsak a Rotschild Klára iránt érdeklődőknek,

2 Simonovics Ildikó interjút készített dr. Unger Péterrel, aki a hetvenes években alorvosként dolgozott a János kórház szájsebészetén. A vele készített beszélgetés leiratából tudunk Rotschild Klára implantátumáról és annak körülményeiről, aminek menetét dr. Unger ma már teljességgel elfogadhatatlan eljárásnak nevezte.

3 Christian Dior tervei már egy kecses, érzéki nőt mutattak be, ennek hatása a negyvenes évek második felében már a magyar divatban is látszott.

hanem a történészeknek, a művészettörténészeknek és a társadalomtudósoknak is ajánljuk. (Simonovics Ildikó: *Rotschild Klára – A vörös divatdiktátor*, Jaffa Kiadó, Budapest, 2019, 309 oldal, 3999 Ft)

Szlama Gabriella Zsófia diplomáit az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szerezte meg előbb történelem alapszakon, majd művelődéstörténet mesterszakon. Jelenleg a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájának hallgatója. Érdeklődési köre a XIX–XX. századi divat története, kutatási témája az emancipáció és a női nadrágviselet kapcsolata a századfordulón.

Email: zsofi.szlama@gmail.com